

Моє перше «емпатичне» пізнання літератури трапилося в ранньому дитинстві в одній звичайнісінькій, ба навіть задрипаній місцевій їдальні. Там мій батько щоранку замовляв нам шкембе чорбу* і лимонад. Столи — квадратні, клейончасті скатерки — пропалені цигарками, лінія роздачі — засмальцьована,

* Шкембе чорба — болгарський суп із яловичим рубцем на молоці.

а шибки запітнілі від гарячої чорби з великою кількістю оцту й часнику, яку всі голосно студили і сьорбали. І там, на синій табличці з оргскла, що висіла на стіні, я вперше прочитав:

«Письменники — хірурги людської душі. Вони мають вирізати з неї все омертвіле й зогниле».

Я слезував це щоразу, сьорбаючи свою чорбу. Одна ложка — «хірурги», наступна — «омертвіле», ще одна — «зогниле»... Особливий смак мала та чорба.

Не знаю, кому спало на його ідеологічний ум повісити цю табличку саме в їдальні, де я так ніколи й не побачив живого письменника, який би сьорбав чорбу. Письменники витали в інших світах і в інших закладах. Тут харчувалися лише робітники першої зміни. Мені було років сім чи вісім, і я виразно, з усією дитячою емпатією, вже уявляв собі письменників у білих халатах, рукавицях, з масками на обличчях і величезними скальпелями для душі. Я все ще не мав чіткого уявлення про матерію душі, де саме вона між внутрішніми органами міститься і чи кровить. Але точно було щось, що відмирає і гниє, тож неодмінно має бути вирізане. На мить я зненавидів письменників, а до душі, хай де б вона містилася, відчував радше співчуття і страх.

Я ніколи не забував тієї таблички з оргскла в їдальні, і якби мене запитали, які п'ять речей вплинули на

те, чим я займаюсь, то після Борхеса, Біблії і своєї бабусі я зазначив би її. Вона врятувала мене від претензії різати людські душі. Гадаю, що тоді я назавжди вбив у собі літературного хірурга. Я з дитинства знав, насамперед завдяки бабусі та її розповідям перед сном (у мене був страх засинання), що історії — вважай, література — слугують передусім утішанню. І що те так і непізнане пухнасте єство, яке називають душею і яке я уявляв собі як кролика з м'якими вушками й теплими лапками, потребує не ножа, а радше втіхи й ласки.

Погладити кролика, полохливого кролика душі. Чого ще ми можемо прагнути.

Ушість мені снився страшний сон, що з методичною точністю повторювався три ночі поспіль. Тоді я жив у бабусі в селі, і вона була єдиною людиною, якій я міг його розповісти. Чітко пам'ятаю, як вона зупинила мене ще на першому слові й сказала, що страшнісні не розповідають, бо вони, мовляв, можуть ожити, «набратися крові». Наступної ночі він знову мені наснився. Я не міг ані розказати його, ані далі мовчати.

Тоді мені спала на думку рятівна ідея: єдиний вихід — це записати сон. Так я його й не розповім, і водночас зможу звільнитися від нього. Я вмів писати вже рік — завдяки своєму дідусеві, нудзі й хімічному олівцю. Хімічні олівці змочують слиною — і тоді вони пишуть м'яко і яскраво, а язик стає синій, як у дідька. І таким хімічним олівцем я записав сон на порожніх сторінках наприкінці однієї книжки. Так ми й писали — на порожніх берегах книг, як середньовічні переписувачі, що насмілилися залишити якусь особисту нотатку, переважно, щоб поскаржитися. «Болить мені зуб, несила терпіти» чи щось таке...

Нотатки. Дай-но відкрию контрабандистську дужку...
Нотатки анонімних переписувачів на берегах священних книг. Чи ж не це справжня контрабанда? Нелегально переносиш власний досвід, живу частину себе, смертну тілесну плоть людини XV, XVI чи XVII століття на береги священної книги. Таємний людський товар, контрабандно перевезений на кораблі священної книги. Я яскраво уявляв собі ту смертну руку, що писала, холод, зубний біль, затерпле через тривале сидіння тіло.

«Була тоді довга й сувора зима, і чорнило замерзло від лютого морозу», — зазначає в XVII столітті один

монах зі Святої гори на берегах книги, яку переписував. Чи он інший анонімний переписувач, що написав скраю: «Ох, голодний я, то й серце моє смутне». Чи така нотатка спекотного серпня XIV століття: «Знаєте, попросив ігумена пити, а він не дав мені. І я написав другого дня серпня місяця, що якщо я чимось согрішив — простіть мені, а вам — Бог». Так контрабандно завдяки богослужebній книзі проникло до нас маленьке свідчення про поганого й скупого ігумена і про сильну спрагу переписувача далекого 2 серпня, яке інакше не встановити.

Закриваю дужку й повертаюся до перших записів свого дитинства, породжених кошмаром, який снівся мені кілька вечорів поспіль. Як уже казав, я взяв таємно блокнот дідуса і як курка лапою записав той сон приблизно такими кількома рядками: «Вечір. Я біля криниці, сам і плачу. У криниці, на дні, мої мама, батько й молодший брат. Чую їхні голоси, як із рупора. Почуваюся найсамотнішою людиною у світі. Зовсім покинутим. Я врятований, не в криниці, але абсолютно сам. Плач мій подвійний: з одного боку, за матір'ю, батьком і братом, що приречені там, насподі, а з другого, — за самим собою, що приречений назовні на вічну самотність». Кажу «вічна самотність» — і бачу вашу